

Sadarbībā ar
Prof.M.Raščevsku

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

Universālā bērnu agrīnās attīstības skrīninga ieviešana Latvijā

Iespējas un izaicinājumi

Dr. Ņikita Bezborodovs
bērnu psihiatrs

BĒRNU KLINISKĀ UNIVERSITĀTES SLIMNĪCA

Rīga, 2023

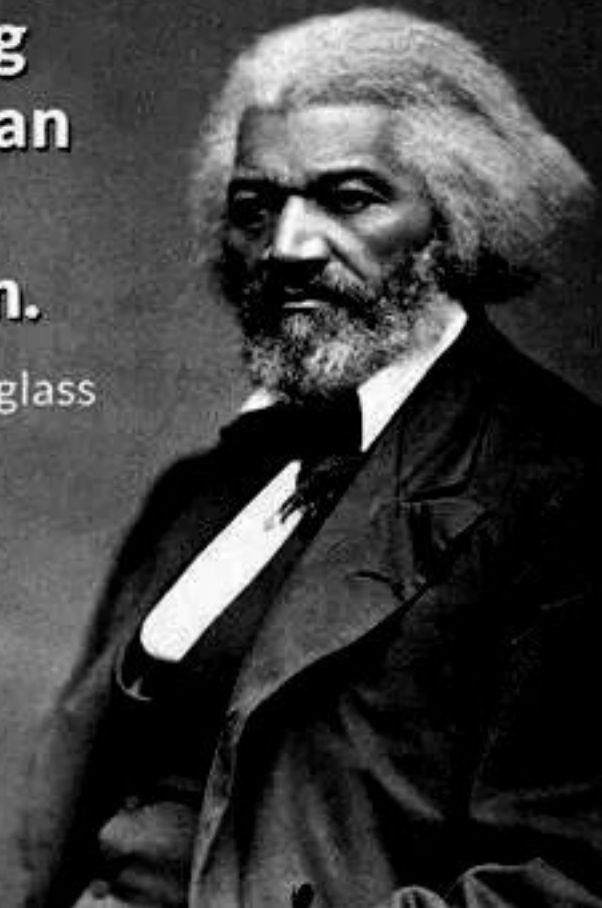
Cik izplatīti ir psihiski un uzvedības traucējumi bērniem?

- Katrā dotajā brīdī 1 no 5 bērniem skolas vecumā cieš no psihiskām/psiholoģiskām problēmām, kas būtiski ietekmē ikdienas funkcionēšanu un normālu bērna attīstību
- Vismaz 1 no 10 ir formāli diagnosticējami psihiski un uzvedības traucējumi
- 50% visu psihisku traucējumu sākās līdz 15 g.v., un 75% līdz 25 g.v.
- Psihiskie, uzvedības un attīstības traucējumi ir viens no galveniem nespējas (*disability*) iemesliem jauniem cilvēkiem (0-25 g.v.) visā pasaulē
- Augot sabiedrības labklājībai citu nespējas iemeslu svars samazinās, bet psihisko, uzvedības un attīstības traucējumu svars pieaug
- Lielākai daļai traucējumu ir pieejamas efektīvas ārstēšanas un korekcijas metodes
- **BET**
- Lielāka daļa šo traucējumu netiek atpazīti un ārstēti

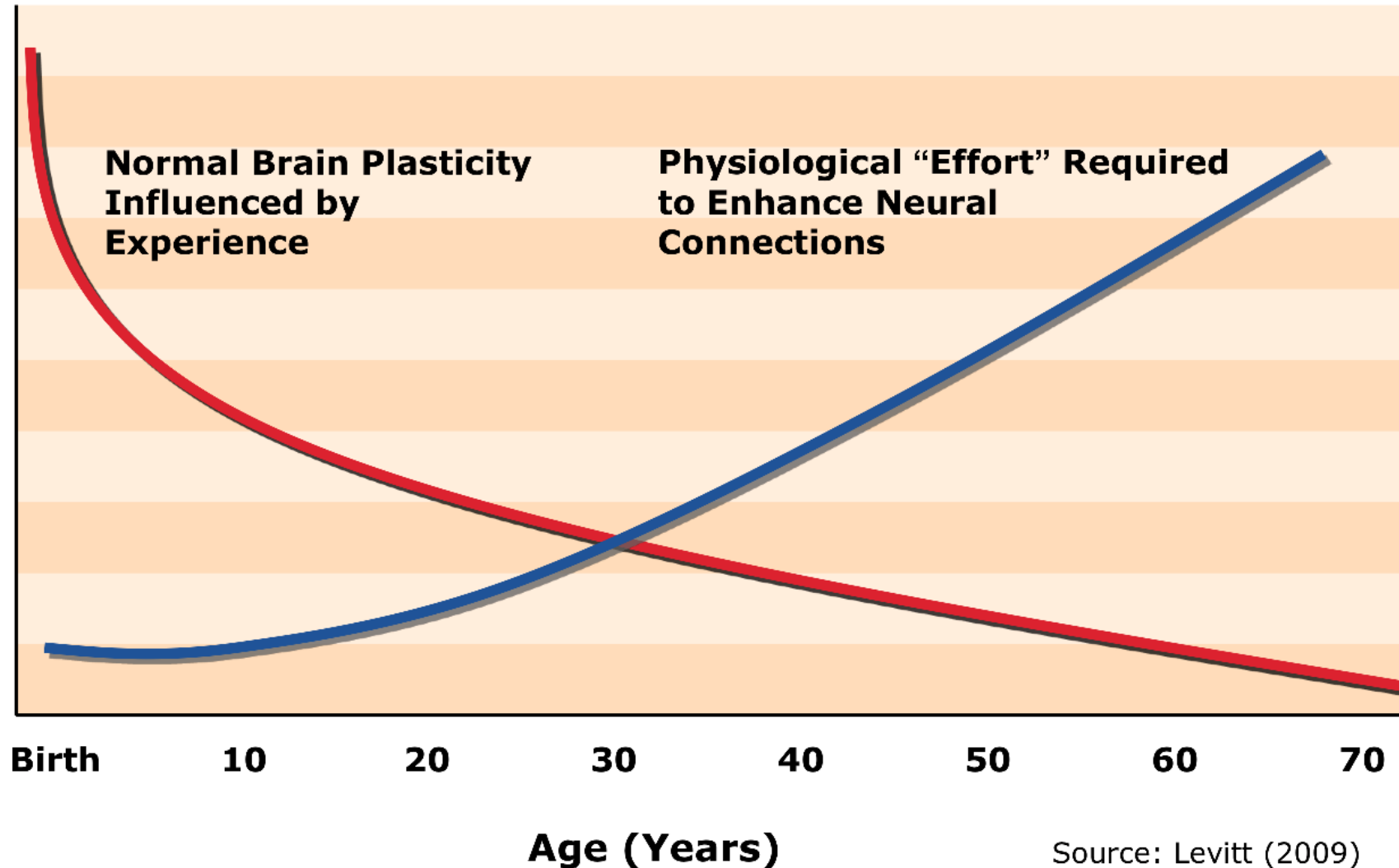
Kāpēc tas ir svarīgi?

**It is easier to
build strong
children than
to repair
broken men.**

- Frederick Douglass

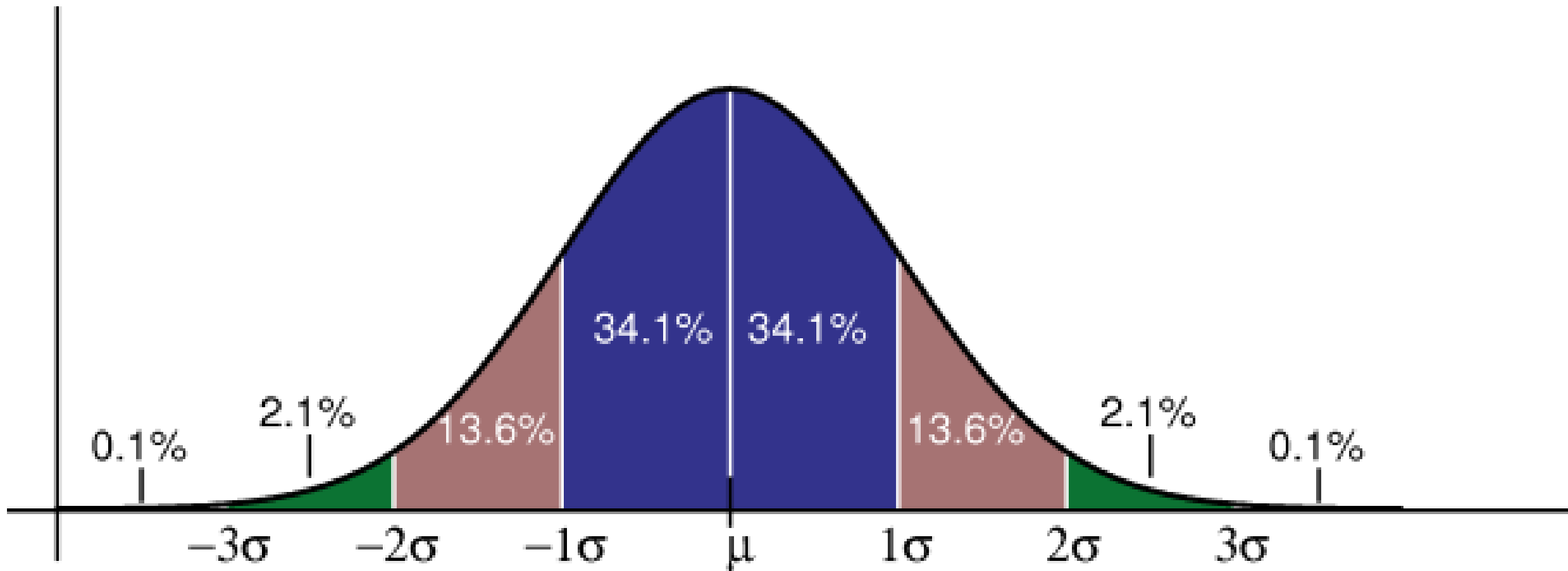

Normālā smadzeņu attīstība

Psihiski traucējumi bērniem

Traucējumu spektrs

NEIRĀIĀ ATTĪSTĪBA

EKSTERNALIZĀCIJA

INTERNALIZĀCIJA

Nedaudz vairāk par neirālās
attīstības traucējumiem SSK-11

Funkcionēšanas domēns	ICD-11 (publicēts 2019.g.)	DSM V (publicēts 2013.g.)	ICD-10 (publicēts 1992. g.)
Kognitīvās spējas	Intelektuālās attīstības traucējumi (6A00)	Intelektuālās attīstības traucējumi (315-319)	Garīga atpalcība (F70)
Valoda un komunikācija	Runas un valodas attīstības traucējumi (6A01)	Valodas traucējumi (315)	Specifiski runas un valodas attīstības traucējumi (F80)
Sociālā un emocionālā attīstība	Autiskā spektra traucējumi (6A02)	Autiskā spektra traucējumi (299)	Pervezīvi attīstības traucējumi (F84)
Mācīšanās spējas	Mācīšanās attīstības traucējumi (6A03)	Specifiski mācīšanās traucējumi (315)	Specifiski mācīšanās iemaņu attīstības traucējumi (F81)
Kustību koordinācija	Motoriskās koordinācijas attīstības traucējumi (6A04)	Koordinācijas attīstības traucējumi (315)	Specifiski motorisko funkciju attīstības traucējumi (F82)
Vadības funkcijas	Uzmanības deficīta un hiperaktivitātes traucējumi (6A05)	Uzmanības deficīta un hiperaktivitātes traucējumi (314)	Hiperkinētiski traucējumi (F90)

Neirālās attīstības traucējumi

- **06** – Psihiski, uzvedības vai nervu sistēmas attīstības traucējumi
 - **6A0** – Neirālās attīstības traucējumi
 - **6A00** – Intelektuālās attīstības traucējumi (IAT)
 - **6A01** – Runas un valodas attīstības traucējumi
 - **6A02** – Autiskā spektra traucējumi (AST)
 - **6A03** – Mācīšanās attīstības traucējumi (MAT)
 - **6A04** – Motoriskās koordinācijas attīstības traucējumi
 - **6A05** – Uzmanības deficīta hiperaktivitātes traucējumi (UDHT)
 - **6A06** – Stereotipisko kustību traucējumi (SKT)
 - **8A05** – Raustes traucējumi

Neirālās attīstības traucējumu
agrīnā universālā skrīninga
ieviešana Latvijā

BĒRNU AGRĪNĀS ATTĪSTĪBAS SKRĪNINGS VAR:

IDENTIFICĒT

bērnus, kuri attīstās atbilstoši vecuma bērnu tipiskās attīstības rādītājiem

PĀRLIECINĀTIES

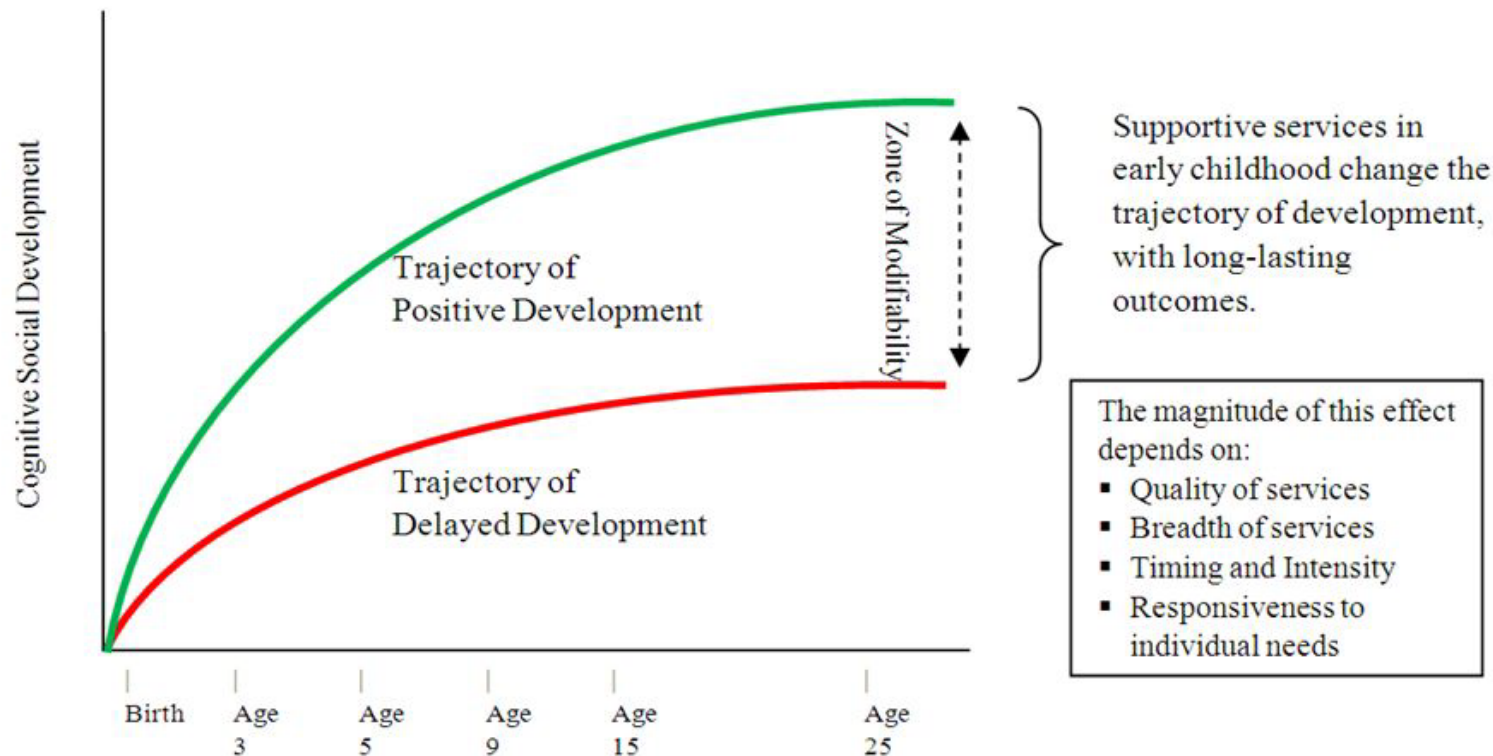
vai bērnam ir/nav kādi attīstības kavēšanās riski, grūtības vai vajadzības

NOTEIKT

bērnus, kuriem būtu vajadzīgi atbalsta risinājumi, risku ietekmes mazināšanai noteiktās attīstības jomās

MONITORĒT

bērna attīstības galvenos atskaites punktus atbilstīgi vecuma posmam, tā uzraugot bērna attīstības progresu

Ramey & Ramey (1999). American Psychologist. Engle, P. (2005). Developmental Readiness.

BĒRNU AGRĪNĀS ATTĪSTĪBAS SKRĪNINGA INSTRUMENTU KOMPLEKTS (BAASIK)

paredz izstrādāt zinātniski pamatotu, **veselības un izglītības jomās vienotu** rīku komplektu **bērnu vecumā no 1 līdz 6,5 gadiem** attīstības vajadzību noteikšanai un atvērtu iespēju arī Latvijā turpmāk varēt **kvalificēti un profesionāli atbildēt uz jautājumiem un atbilstoši rīkoties:**

- **VAI BĒRNA ATTĪSTĪBĀ VISS KĀRTĪBĀ?**
- **JĀ IR KĀDI ATTĪSTĪBAS RISKI, TAD KĀDĀ JOMĀ – VIENĀ VAI VAIRĀKĀS?**
- **KO TAGAD DARĪT?**

BAASIK PĒTNIĒKU UN EKSPERTU KOMANDA

Latvijas Universitātes Pedagoģijas, Rīgas Stradiņa Universitāte:

Psiholoģijas un mākslas fakultāte:

Dr. psych. **Malgožata Raščevska** –
projekta zinātniskā vadītāja,

Dr. psych. Ieva Bite,

Dr. paed. Ineta Helmane,

Dr. paed. Dita Nīmante.

Dr. psych. Solvita Umbraško,

Mg. paed. Egija Laganovska,

Mg. med. Andra Vabale

Rīgas Stradiņa Universitāte:

Bērnu klīniskās universitātes slimnīca:

Dr. med. prof. Ilze Grope (RSU),

Mg. sc. sal. ārsts-psihiatrs Ņikita Bezborodovs
(BKUS),

Dr. med. otolaringologs Sandra Kušķe (BKUS),

Dr. med. oftalmologs Sandra Valeiņa (BKUS).

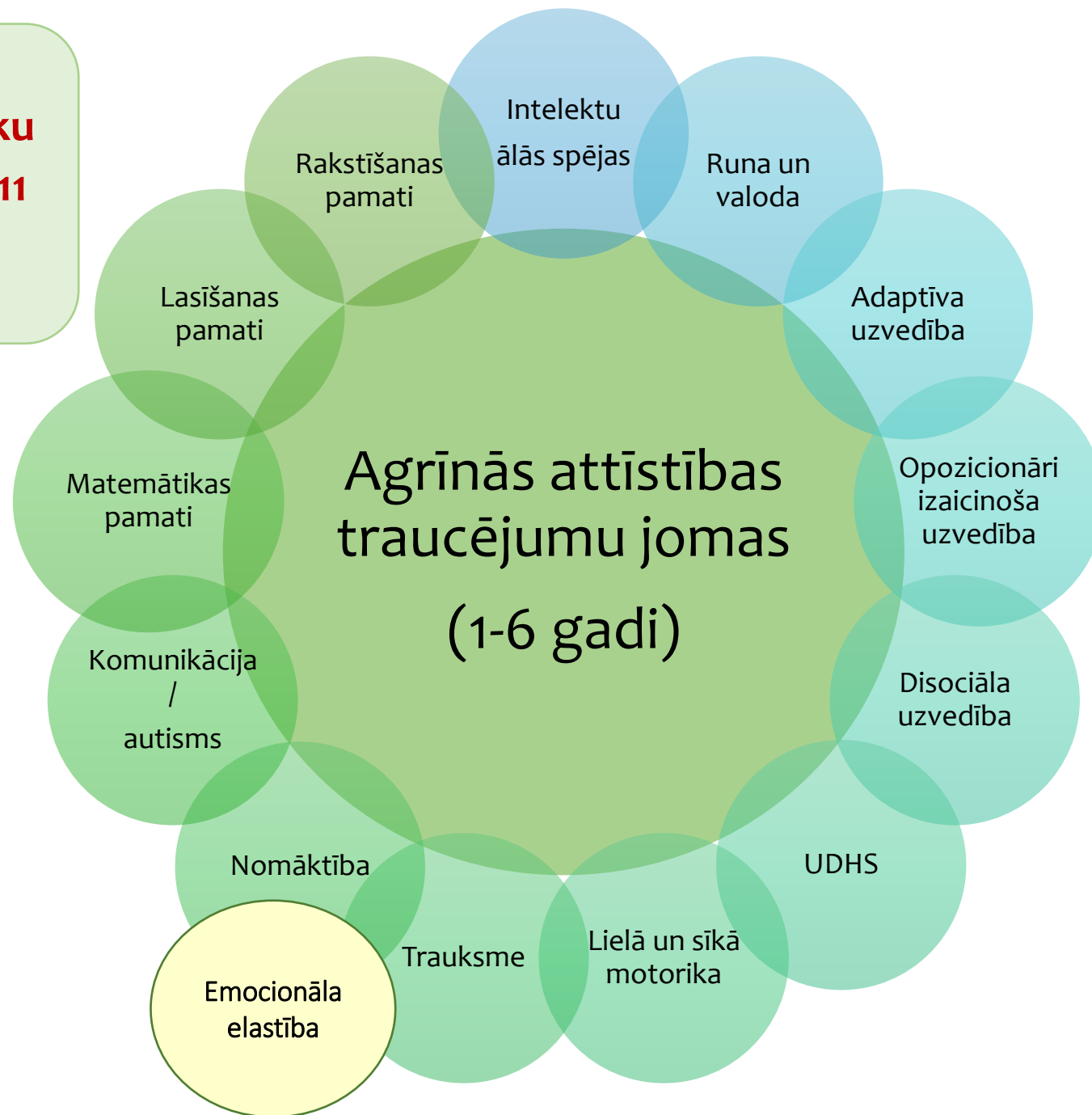
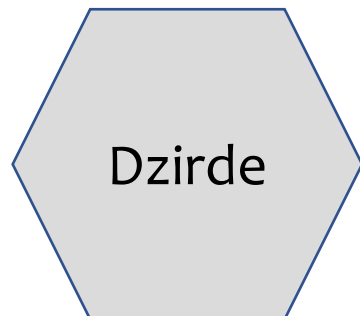
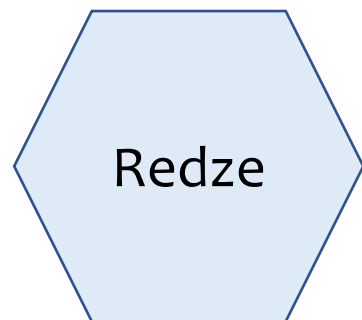
Liepājas Universitāte:

Dr. med. Baiba Trinīte,

PhD. Gundega Tomele

BAASIK ekspertīzes grupa: dr. psych. Baiba Martinsone (klīniskais psihologs), Dr.med. Dace Gardovska (ārsts), Dr. paed. Agrita Tauriņa (pirmskolas izglītības iestādes vadītāja), Dr. psych. Evija Strika, Mg. psych. Svetlana Zaslavska un Sandra Ozoliņa (klīniskie psihologi), Mg. psych. Gundega Demidova, Mg.med. Laine Aigare (audiologopēds)

BAASIK nosakāmās attīstības risku jomas, kas saskaņotas ar SSK-10/11 traucējumu kategoriju sistēmu

BAASIK pirmās versijas struktūra pēc satura:

BAASIK instrumentu pielietošanas vecumposmi

Skrīninga tieši domēni	1 g.	1,5 g.	2 g.	2,5 g.	3 g.	4 g.	5 g.	6. g.	6,5 g.
<u>Medicīniskas profilaktiskas apskates</u>	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā
1. Kognitīvas spējas/intelekts	V	V	V	V	V, S, B	V, S, B	V, S, B	V, S, B	V, S, B
2. Valoda un runa	V	V	V	V	V, S, B	V, S, B	V, S, B	V, S, B	V, S, B
3. Adaptīva uzvedība	V	V	V	V	V, S	V, S	V, S	V, S	V, S
4. <u>Komunikācija/ Autisms</u>	V	V	V	V	V, S	V, S	V, S	V, S	V, S
5. Emocionāla sfēra					V, S	V, S	V, S	V, S	V, S
6. <u>Traucējoša/asociāla uzvedība</u>					V, S	V, S	V, S	V, S	V, S
7. UDHS	V	V	V	V	V, S, B	V, S, B	V, S, B	V, S, B	V, S, B
8. Motorā koordinācija	V	V	V	V	V, S	V, S, B	V, S, B	V, S, B	V, S, B
9. Lasītprasme					V, S	V, S, B	V, S, B	V, S, B	V, S, B
10. Rakstīšana					V, S	V, S, B	V, S, B	V, S, B	V, S, B
11. Matemātika					V, S	V, S, B	V, S, B	V, S, B	V, S, B
Bērna vides faktori	V	V	V	V	V, S	V, S	V, S	V, S	V, S

V- Vecāku aptauja, **S** - Pirmskolas skolotāja aptauja, **B**- Bērna spēju un prasmju tests, **Ā** -ārsta rezumējošā aptauja

UDHS- uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindroms

Vecāku un Pirmskolas skolotāju aptauju paraugs

EMOCIJU IZPAUSMES UN EMOCIONĀLAS PROBLĒMAS

Instrukcija: Šajā sadaļā jums būs jānovērtē apgalvojumi, kas saistīti ar bērna emociju izpausmēm un iespējamajām emocionālajām grūtībām. Pie katra apgalvojuma lūdzam novērtēt, kā minētais rīcības vai izturēšanās apraksts izpaužas bērna uzvedībā, atzīmējot vienu no piedāvātajiem variantiem: "vienmēr", ja šāda uzvedība bērnam ir tipiska un novērojama vienmēr atbilstoši aprakstītajai situācijai, "bieži", ja šāda uzvedība bērnam ir diezgan izteikta, taču ir reizes, kad tā var neparādīties, "dažreiz", ja atsevišķās situācijās bērnam šādu uzvedību var novērot, lai gan tā bērnam pārsvarā nav raksturīga, "nekad", ja jūs nekad neesat novērojuši, ka bērns tā izturētos vai rīkotos).

Centieties novērtēt jebkuru apgalvojumu, pat ja neesat pietiekami pārliecināts par savu vērtējumu. Ja neesat drošs par savu vērtējumu, ielieciet atzīmi arī pēdējā kolonnā "šaubos".

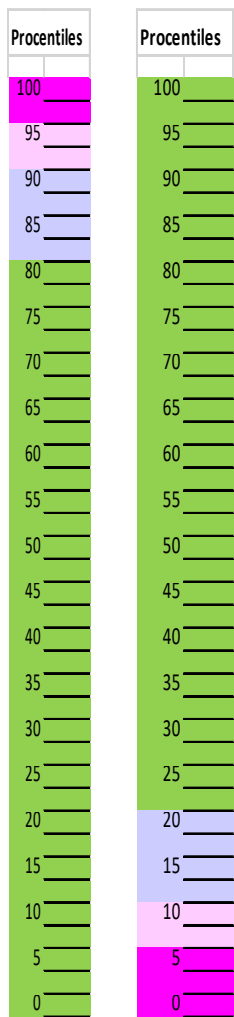
Emocionālā elastība	Vienmēr	Bieži	Dažreiz	Nekad	Šaubos
152. Atkarībā no situācijas var paust dažādas emocijas – prieku, apmierinātību, bailes un dusmas.	☐	☐	☐	☐	☐
153. Spēj ātri nomierināties pēc vilšanās.	☐	☐	☐	☐	☐
154. Pārsvarā ir apmierināts vai priecīgs.	☐	☐	☐	☐	☐
155. Ir aktīvs/enerģisks un labprāt iesaistās dažādās darbībās.	☐	☐	☐	☐	☐
156. Rada emocionāli atklāta bērna iespaidu, var skaidri redzēt, ko bērns šajā mirklī jūt.	☐	☐	☐	☐	☐

Ārstu aptauju paraugs

C. Kustības (sīkā motorika) (komentārs – uz iepriekšējo vecumposmu attiecināmās vērtējamās prasmes ir slīpā drukā)

Vecums	Mērījums	Inf. iegūta no vecākiem	ARSTA novērojums	Pilnībā atbilst	Daļēji atbilst	Neatbilst	Slēdziens	Komentārs pie slēdziena
1g. 6 mēn.	▪ satver knaibļu tvērienā priekšmetus*	☐	☐	☐	☐	☐	☐ norma ☐ daļēja norma ☐ neatbilstība normai	
	▪ ar rādītājpirkstu pieskaras priekšmetu detaļām*	☐	☐	☐	☐	☐		
	▪ ja padot, tad atkārtoti met priekšmetus uz grīdas*	☐	☐	☐	☐	☐		
	▪ retāk nekā iepriekš ievieto priekšmetus mutē*	☐	☐	☐	☐	☐		
	▪ pilns plaukstas satvēriens priekšmetu turēšanai un darbībām ar priekšmetu*	☐	☐	☐	☐	☐		
	▪ liek piramīdas no 2–3 klucīšiem vai riņķiem *	☐	☐	☐	☐	☐		
	▪ ceļ torni no vismaz 3-4 klucīšiem *	☐	☐	☐	☐	☐		
	▪ velk ķeburainu līniju ar zīmuli	☐	☐	☐	☐	☐		
	▪ ievieto sīku priekšmetu pudelē	☐	☐	☐	☐	☐		
	▪ švikā līnijas	☐	☐	☐	☐	☐		
▪ zīmē pēc parauga, piemēram, līniju vai aptuvenu apli	☐	☐	☐	☐	☐			

Individuāli vadāms Bērnu spēju un prasmju tests un visu instrumentu rādītāju riska robežas

- 5. procentile (vai 95 procentile) – augsts risks;
 - 10. procentile (vai 90. procentile) – paliels risks;
 - 20 procentile (vai 80. procentile) – vidējs risks
-
- Jebkura šī riska līmeņa gadījumā uzreiz būtu jāiedarbina skaidri definēta atbalsta pasākumu sistēma, kas turpmākā projekta gaitā būtu jāizstrādā un jānodrošina ar nepieciešamajiem resursiem;
 - Bērniem, kam skrīninga rezultātā ir konstatēts augsts attīstības risks (zem 5. vai virs 95. procentiles), tiem ģimenes ārsts nozīmē padziļinātu izpēti.

Pamatauzdevums: Tagad, lūdzu, šeit mekle zivtiņas.
(Laiks: 25 sek.) (uzskaitē automātiski - pareizas zivtiņas un nepareizi pieskārieni. Bērns pilda ar pareizām zivtiņām. Katra uzskaitē sākas ar pirmo atbildi).

3. uzdevums. Parādi, kas aug mežā! Kā to sauc?
(Vērtēšana: 0 - nepareizi, 1 - norāda uz pareizo atbildi, bet nenosauc, 2 - norāda uz pareizo atbildi un nosauc)

3.2. daļa. Instrukcija: Lasi šos mazos burtus!
(Pārtraukšana - trīs laistas vienlīdz pēc kārtas segti 0 punkti. Vērtējums - 0,1. Uzmanību - ar pleskrienu atzīmē nepareizi nosauktos burtus. Kļūda ir gan nepareizi nosaukts burts, gan kādas liekas skapas plevinošana tam.)

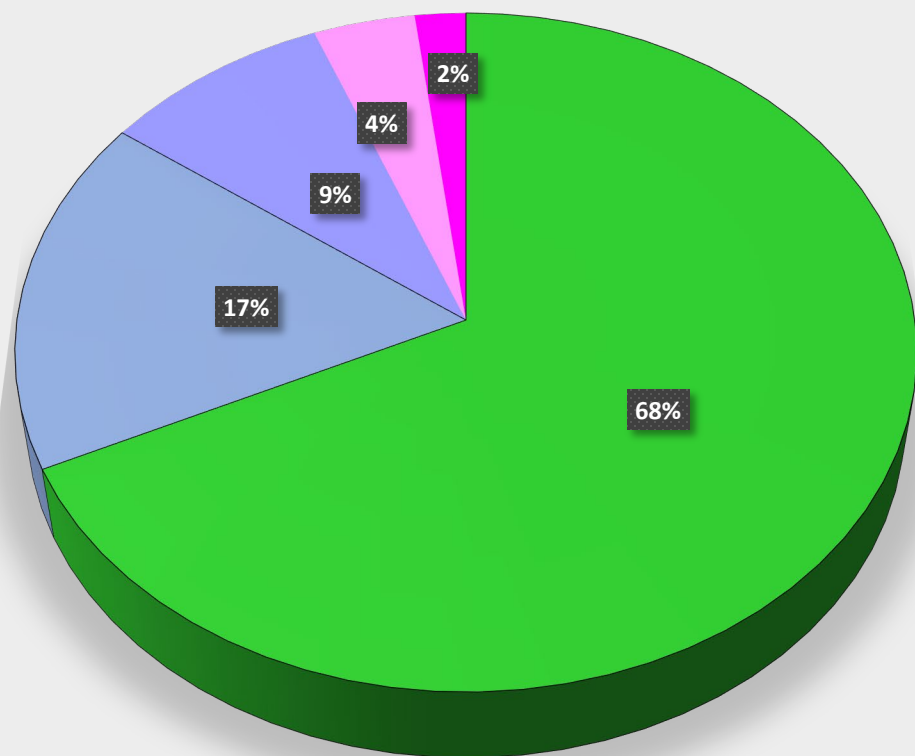
a p c t r
e b z f d

5. uzdevums. Saliec veselu attēlu!
(Vērtēšana: 0 - nepareizi, 1 - saliek nepareizi, bet pats labo, 2 - saliek pareizi)

KO PARĀDĪJA BAASIK APROBĀCIJAS PĒTĪJUMS?

- Bērnu sadalījums pa dažādām riska grupām pēc to skaita:

Bērnu skaits procentos ar noteikto attīstības risku jomu skaitu
6-gadīgo bērnu izlasē (Vecāku aptaujas dati)

- Attīstība rit normālā gaitā, bez augstiem attīstības riskiem
- Konstatēts augsts attīstības risks 1 jomā
- Konstatēts augsts attīstības risks 2-3 jomās
- Konstatēts augsts attīstības risks 4-6 jomās
- Konstatēts augsts attīstības risks 7-11 jomās

Trīs bērnu profili - BAASIK rādītāji pa attīstības jomām Vecāku un Pirmskolas skolotāja aptaujas kontekstā

augsts risks <5. proc.,
 paliels risks 6-10. procentile,

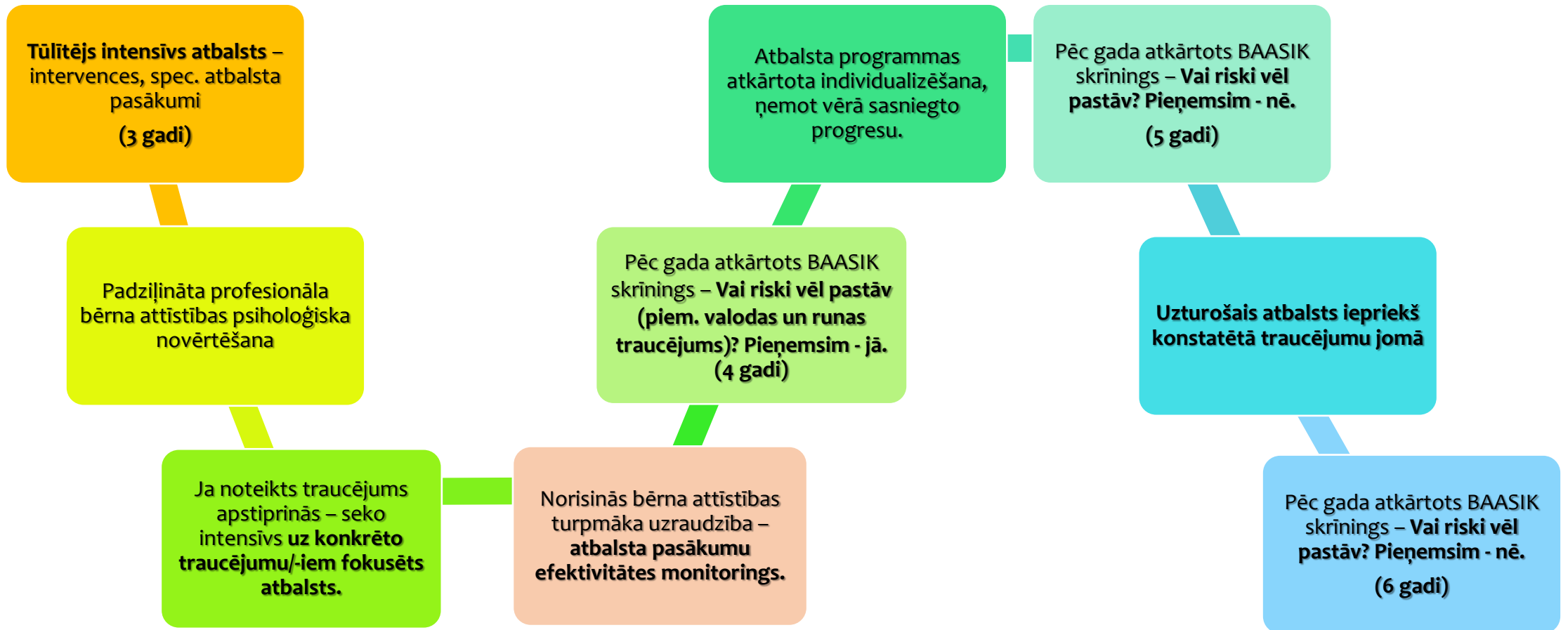
 vidējs risks 11-20. procentile,
 zems risks virs 21. procentiles

 (uzvedības pantos atbilstoši ir virs 95. proc., 90.-94 proc. un 80-89 proc.)

Indivīda numurs	Lielā motorika	Sīkā motorika	Vizuāla uztvere un spriešana	Verbālā izpratne	Receptīvā valoda	Ekspresīvā valoda	Skaņu izruna	Plūdums	Praktiskās prasmes	Pašregulācija	Specifiskās izpausmes	Opozicionāra uzvedība	Disociāla uzvedība	Neuzmanība	Hiperaktivitāte un impulsivitāte	Emocionālā elastība	Trauksme	Nomāktība	Lasīšanas prasmes	Rakstīšanas prasmes	Matemātika
B1_Vecāki																					
B1_Skolotāja																					
B2_Vecāki																					
B2_Skolotāja																					
B3_Vecāki																					
B3_Skolotāja																					

KĀ BŪTU JĀMAINĀS BĒRNU AGRĪNĀ PREVENTĪVAI APRŪPEI PĒC BAASIK IEVIEŠANAS?

- Ja bērnam tiek konstatēti agrīnās attīstības riski (kādas jomas rādītājs ir zem 5. procentiles), tad seko:

Skrīnēt vai neskrīnēt?